

روش‌های تسهیل و آسان‌گیری برای جوان در ترویج نماز

محسن کاشانی*

زینب لری گوئینی**

چکیده

خانواده و محیط را می‌توان یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در تقیّد دینی افراد در دوران نوجوانی و جوانی به حساب آورد. اگر در تربیت دینی فرزندان، راهکارهایی جذاب از قبیل روش‌های تسهیل و آسان‌گیری و رعایت احکام عملی وجود داشته باشد یقیناً فرزندان هنگام رسیدن به سن تکلیف به فرایض خود (خصوصاً نماز) اهتمام می‌ورزند و به آموزه‌های آن از روی اخلاص و صداقت گردن می‌نهند. در واقع این خانواده است که ساختار تربیتی فرزند را شکل می‌دهد و چگونگی برپایی نماز در خانواده می‌تواند نگرش فرزند را به نماز پایدار کند. والدین و رفتار عملی آنها را می‌توان برای رشد رفتارهای دینی و تثبیت و ایجاد عادات مثبت مؤثر دانست. فطرت نخستین منبع درونی تربیت است که مخزن همه فضائل بالقوه محسوب می‌شود و این فطرت است که شامل مجموعه‌ای از قانون تربیت و ذخایر عظیم دیانت و معنویت در وجود آدمی است و در صورت مفقود شدن موانع بازدارنده عوامل رشد دهنده مهیا می‌گردد، آنگاه گوهر انسانیت در همه ابعاد آن به شکوفایی می‌رسد. در این پژوهش که با روش کتابخانه‌ای انجام شده است، به بررسی «روش‌های تسهیل و آسان‌گیری برای جوان در ترویج نماز» می‌پردازیم. در پاره‌ای از موارد هم اشاراتی به صورت «تحلیلی - توصیفی» به علل دین‌گریزی جوانان که نشأت گرفته از عدم آگاهی خانواده از رفتارهای دینی و یا افراط‌ها و تفریط‌ها است می‌کنیم.

واژگان کلیدی: روش، آسان‌گیری، جوان، ترویج، دعوت، نماز.

*. دانشجوی دکتری تاریخ فرقه‌های تشیع دانشگاه ادیان و مذاهب قم؛ و طلبه سطح چهار حوزه علمیه قم.

**. سطح ۳ حوزه علمیه جامعه الزهرا قم.

مقدمه

در تربیت اسلامی بیشترین علاقه عاطفی بین اعضای یک خانواده وجود دارد، در روش آسان‌گیری فضایی در خانواده حکمفرما است که نه مانند خانواده‌های سخت‌گیر، فرزندان در آن دچار محدودیت مطلق از طرف والدین شوند و نه از آزادی مطلق برخوردار باشند، بلکه شایسته است تمام اعضای خانواده با یک اصول دینی و انضباط معقول در رفتار هدایت شوند. لازم به بیان است که عدم سخت‌گیری در امر تربیت بدین معنا و مفهوم نیست که اولیاء و مربیان در مقابل تربیت فرزند یا شاگردان خود بی تفاوت باشند، بلکه به این معناست که آن‌ها در تربیت باید حد وسط را رعایت کنند. چرا که در دستورات دین اسلام، افراط و تفریط در هر چیزی ناپسند است، به خصوص در تربیت که تأثیری مخرب و نتیجه‌ای معکوس را به دنبال دارد. اختیار و آزادی مشروط، در رشد و تعالی فرزند و ایجاد آرامش و آسایش در خانواده مؤثر است چرا که وظیفه مهم خانواده تأمین آرامش و امنیت اعضای آن و تعلیم و تربیت فرزندان است. حضرت علی علیه السلام در این زمینه می‌فرماید: «اکرموا اولادکم و احسنوا آدابهم یغفر لکم»^۱. «فرزندان را گرامی بدارید و برخورد خود را با آنان نیکو کنید...». این بیان گواهی بر لزوم شخصیت دادن به فرزندان است؛ زیرا در عین حال که امام علی علیه السلام احترام به فرزندان را ضروری دانسته، بر الگودهی شایسته به آنان و طرز رفتار درست با آنها نیز تأکید می‌ورزد.

روش پژوهش

روش تحقیق در این نوشتار روش توصیفی - تحلیلی است به این طریق که براساس مطالعات کتابخانه‌ای و یادداشت برداری از منابع تحقیق در رابطه با روش‌های تسهیل و

۱. حرعاملی، وسایل الشیعه، ۱۳۸۷، ج ۲۱، ص ۴۷۱.

آسان‌گیری برای جوان در ترویج نماز انجام می‌شود و با به کارگیری روش‌های عام تحلیل و بررسی تطبیقی مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

واژه‌شناسی

۱. نماز: واژه نماز در زبان فارسی در معانی مختلفی به کار برده شده است که بعضی از آن‌ها عبارتند از: فرمانبرداری، گُرنش، تعظیم، سر فرود آوری برای تعظیم و عبادت مخصوص مسلمانان است. واژه فارسی نماز از واژه پهلوی «نماک» گرفته شده است.^۱ و آن هم به نوبه خود از ریشه باستانی «نم» به معنای خم شدن و گُرنش کردن است که اندک‌اندک بر مفهوم نماز یا عبارت ویژه مسلمانان منطبق شده است.^۲

با توجه به موارد کاربرد واژه نماز می‌توانیم برای آن سه معنای کلی در نظر بگیریم: معنای اول: خدمت و خدمتکاری، اطاعت و فرمانبرداری، سر فرود آوردن و تعظیم، سر به زمین نهادن، گُرنش و تکریم، اظهار طاعت و بندگی.^۳

معنای دوم: کلمه نماز به معنای پرستش و ادای طاعت ایزد متعال و عرض نیاز به سوی خدای عالمیان است؛ به طریقی که در شریعت پیامبران وارد شده است که در این معنا مراد کلمه «صلوه» است.^۴

معنای سوم: چون شرط نماز طهارت است و کلمه نماز مفهوم طهارت و پاکیزگی را تداعی می‌کند، کلمه «نمازی» منسوب به نماز و به معنای دوستدار نماز است؛ همچنین به معنای پاک کردن، شستن، آب کشیدن و غسل دادن است و «نماز کن» به معنای شست و شو کننده به کار می‌رفته است.^۵

۱. مراغی، تفسیر المراغی، ج ۴، ص ۷۲.

۲. طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۹، ص ۳۰۳.

۳. همان.

۴. همان.

۵. راشدی، نماز‌شناسی، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۷۱.

فرهنگ عمید نماز را چنین معنا کرده است: «پرستش، نیاز، سجود، بندگی و اطاعت، خم شدن برای اظهار بندگی و اطاعت یکی از فرایض دین، عبادت مخصوص و واجب مسلمانان که پنج بار در شبانه روز به جا می‌آورند».

می‌توان چنین بیان نمود که معنی نماز به صورت خدمت و بندگی، خدمتکاری، بندگی، اطاعت، فرمانبرداری، سجده، سجود، سر بر زمین آوردن و... آورده شده است. نماز در انگلیسی مترادف واژه (prayer) و در فرانسه واژه (priere) می‌باشد.^۱

۲. جوان: تعریف لغوی: طریحی، صاحب کتاب مجمع البحرین می‌نویسد: «وقتی گفته می‌شود «صبی به جوانی رسید» منظور از جوانی (شباب) دوران قبل از کهولت است و در حدیث وارد شده است که فرد سی ساله را جوان گویند».

راغب اصفهانی در کتاب مفردات قرآن می‌نویسد: «صبی کسی است که به حد احتلام (بلوغ شرعی) نرسیده باشد».^۲

نتیجه اینکه دوران جوانی، دوران پس از بچگی است که از آغاز بلوغ تا ۳۰ سالگی ادامه پیدا می‌کند و در لغت فارسی نیز برخی جوانی را از ۱۸ تا ۳۵ سالگی دانسته‌اند.^۳

تعریف اصطلاحی جوان: استاد مطهری جوان را به دو صورت تعریف می‌کند: تعریف اول اینکه جوان شخصیتی است. دارای سن خاصی و حالات روحی و روانی و نیازهای مخصوص.

تعریف دوم ایشان از جوان این است که جوان کسی است که به خاطر تحصیلات و سواد آشنایی‌اش با اندیشه‌های جدید دارای فکر نو و سؤالات جدید است و حاضر نیست مانند جوان نسل گذشته بدون دلیل عقلی و منطقی همه چیز را بپذیرد جوانان امروز

۱. وحدت پناه، نماز و جامعه‌شناسی، ۱۳۷۹، صص ۱۵ و ۱۶.

۲. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ۱۴۱۶ق: ذیل واژه صبو

۳. عمید، فرهنگ عمید، ۱۳۶۳: واژه جوانی.

چشم و گوششان بیشتر باز شده است و به همین دلیل است که رهبری، ارشاد و هدایت جوانان امروز به مراتب مشکل‌تر از نسل جوان گذشته است.^۱

یافت‌های پژوهش

تربیت امری تدریجی است که یکباره صورت نمی‌پذیرد، بلکه کم‌کم محقق می‌شود که نیاز به فراهم شدن زمینه، از بین رفتن عوامل مزاحم و رعایت آداب و دستورهای تربیتی و استفاده از شیوه‌های مناسب تحقق می‌یابد که به برخی از مهمترین آن در این یافته‌ها اشاره می‌شود:

۱. ایجاد رابطه صمیمی با فرزندان

روابط واقعی با فرزندان این است که بتوانید درک کنید که چه مسائلی در فکر فرزند خطوط می‌کند. روابط والدین با جوانان بایستی در آن حدی باشد که از طریق پیام‌ها و کلمات فرزندان به احساسات آنان پی ببرند. یکی از مهمترین مسئولیت‌های پدر، ایجاد اعتماد بین خود و فرزندش است. این رابطه بایستی محکم و استوار باشد. اگر غیر از این باشد، نمی‌توانید مشکلات فرزندان خود را درک کنید تا آنان به تصمیمات و خواسته‌های شما احترام بگذارند.

اگر والدین توانسته باشد یک رابطه تنگاتنگ با فرزند خویش برقرار کند، قادر می‌شود او را به شیوه‌های دلخواه و مورد علاقه خود هدایت کرده و او را تربیت کند. یکی دیگر از مسائل مهم تربیتی که والدین در ارتباط با فرزندان باید بدانند، اینکه او را نسبت به ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها آگاهی داده و قدرت تشخیص را در آنان تقویت کنند و این مسئله مهم زمانی به واقعیت خواهد پیوست که پدر بتواند ارزش هر چیزی را در ذهن کودک درست و بجا، جایگزین کند. در این مورد پدر بایستی یک الگوی تمام عیار باشد تا فرزندش از او پیروی کند، زیرا اعمال کودک تماماً تقلیدی است.

۱. الطریحی، مجمع البحرین، ۱۴۰۸ق: کلمه شب و فی الحدیث ابن ثلاثین سنه یسمی شاباً.

ارتباط عاطفی یکی از مهمترین ابزار در تربیت است. کودکی که در کانون مهر و محبت پرورش یابد، هرگز به خشونت و خونریزی و جرم جنایت گرفتار نمی‌شود، از این رو نیاز کودک به محبت از ضروری‌ترین نیازهای عاطفی است تا او را شخصیت مثبت‌نگر و معرفت‌پذیر پیرو، اظهار محبت با روش‌های مختلف می‌تواند باشد از قبیل بوسیدن، پیامبر ﷺ می‌فرمود: کودکان را ببوسید، در آغوش گرفتن، گفتن جملات زیبا و محبت‌آمیز، خریدن هدیه و اسباب‌بازی، همبازی شدن با آن‌ها و... ایشان در روایتی چنین بیان می‌کنند «اَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَ أَحْسِنُوا آدَابَهُمْ يُغْفَرْ لَكُمْ»؛ «فرزندان خود را احترام کنید و آدابشان را نیکو بگذارید که از رحمت الهی برخوردار شوید.»^۱ این مسائل را امام باقر علیه السلام در مورد فرزند کوچک خود امام صادق علیه السلام عملاً انجام داده‌اند. محمد بن مسلم نقل می‌کند که در خدمت امام باقر علیه السلام بودم، در این هنگام فرزند (خردسالش) جعفر علیه السلام وارد شد... و در دستش عصایی بود که با آن بازی می‌کرد. امام باقر علیه السلام او را به گرمی در آغوش گرفت و به سینه خود فشرد و خطاب به او فرمود: پدر و مادرم فدایت... در این هنگام جعفر علیه السلام خندید.^۲

۲. تنوع در برنامه‌های نماز

بیان اهمیت و جایگاه نماز در زندگی انسان و میزان تأثیرگذاری در سالم‌سازی فضای فرهنگی جامعه و پالایش ناهنجاری‌های آن، از جمله مواردی است که به روش تنوع بیان در بیانات حضرت رضا علیه السلام دیده می‌شود. امام رضا علیه السلام با تأسی از این شیوه قرآنی، وقتی عقیده و پیامی را مطرح می‌کند، آن را از زوایای گوناگون و با روش‌های متنوعی به مخاطب القا می‌کند. یعنی گاهی در قالب بشارت، گاهی در قالب انذار، گاهی غیرمستقیم و زمانی به صورت تذکر، اهمیت آن را متذکر می‌شدند. این تنوع در بیان

۱. حر عاملی، پیشین، ۱۳۸۷، ج ۱۵، ص ۱۹۵.

۲. یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ۱۳۷۱، ج ۷، ص ۵۳.

نمی‌تواند بدون فلسفه و حکمت باشد. نزدیک‌ترین توجیه در فهم آن این است که تنوع‌گرایی نه‌تنها در رفتار و کردارش بلکه در دریافت و شناخت انسان نیز جایگاه ویژه‌ای دارد، و پیامی که با درون و ذهن انسان سر و کار دارد، نمی‌تواند بدون در نظر داشتن این واقعیت تأثیرگذار باشد.^۱

گوناهگونی در برنامه‌های نماز، در ادامه‌دار شدن نمازگزاری کودکان و نوجوانان بسیار مؤثر است، بدین معنا که نماز جنبه‌های مختلفی دارد و تنها به بعد فردی محدود نمی‌شود. فرزندان در خانواده تنها با بعد فردی نماز آشنا می‌شوند، ولی برای آشنایی با جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نماز شرکت دادن آنان به همراه افراد خانواده در نماز جماعت، مسجد و نماز جمعه ضروری است. شرکت دسته جمعی افراد خانواده در جمع نمازگزاران، ضمن اینکه نوعی نشاط و طراوت را در نماز به همراه دارد و آن را از یک نواختی و کسالت‌بار بودن خارج می‌کند، سبب نهادینه و استحکام جایگاه نماز میان اعضای خانواده می‌شود و میل و رغبت به نماز را بالا می‌برد.^۲

۳. آسان‌گیری در اقامه نماز

در راستای آسان‌گیری در امر عبادت و دین، حضرت رسول ﷺ هنگامی که معاذ بن جبل را برای تبلیغ، هدایت و رهبری مردم به یمن فرستاد و به او فرمودند: «يَسِّرْ وَلَا تُعَسِّرْ، بَشِّرْ وَلَا تُنْفِرْ، وَصَلْ بِهِمْ صَلَوهَ اَضْعَفَهُمْ»: تو که اکنون به منظور تبلیغ اسلام و دعوت مردم به اسلام و ترغیب و تشویق آنها به سوی اسلام به میان مردم می‌روی، بر آنها آسان بگیر، سخت نگیر، با سختگیری نمی‌توان کسی را رهبری کرد، دیگر اینکه به مردم بشارت بده، مزایای دنیوی و اخروی اسلام را برای مردم بگو، بشارت‌های اسلام را بر مردم عرضه کن از راه خوف و ایجاد هراس وارد مشو، کاری نکن که مردم احساس تنفر کنند، هنگام

۱. سبحانی نیا، تعلیم و تربیت برتر، ۱۳۹۴، ص ۲۰۷.

۲. دعوتی، نمازی‌عنی رهبری، ۱۳۸۴، ص ۵۸.

نماز با این مردم تازه مسلمان که هنوز ذائقه شان لذت عبادت را نچشیده است و به علاوه همه نوع افراد در میان مامومین هست، رعایت حال اضعف آنان را بکن، آری سیره عملی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در رهبری و دستورهایی که در جهت اداره جامعه می‌دهد، براساس روانشناسی انسان و راه رسم انسانیت است. همچنین می‌فرمود: «بُعِثْتُ عَلَى الشَّرِيعَةِ السَّهْلَةِ السَّهْلَةِ»^۱ خدا مرا بر شریعت و دینی مبعوث کرده است که با سماحت (با گذشت) و آسان است. این نکته‌ای مهم است که در سال‌های اول و مخصوصاً در دوران خردسالی، در نماز به گونه‌ای عمل کنیم که کودک احساس جبر و خستگی نداشته باشد. نماز را برای او امری سنگین و کسل‌کننده نسازیم. به مصلحت اوست که نمازها با ذکرهای طولانی، رکوع و سجود خسته‌کننده و طولانی نباشد؛ حتی مستحب است به خاطر چند کودکی که با شما به نماز ایستاده‌اند، آن را سریع‌تر بخوانید. از برخی از کار مستحبی صرف نظر کنید. هشیار باشید که او طفل است و حال و روحیه شما را ندارد؛ به‌ویژه که از بسیاری از حالات و رفتار شما سر در نمی‌آورد و معنی عبارات شما را نمی‌فهمد.^۲

ممکن است فرزند در سنین خردسالی در وسط نماز به دنبال شیئی جاذب بدود، پرنده‌ای، حیوانی، نظر او را جلب کند و او به دنبالش روان شود. طبیعی است که در چنین صورتی نماز او باطل شده، اما پس از نماز وی را مورد بازخواست قرار نمی‌دهیم، بلکه بعدها، در فرصتی مناسب، به صورتی دوستانه و حتی با خنده و شادی می‌توانیم به او تفهیم کنیم که اشتباه کرده و نمازش باطل شده است. در ضمن سعی داریم، در طول مدت سال‌ها، به تدریج و در مورد وقوع مبطلات نماز، مقدمات و مقارنات آن را به او بیاموزیم. هرگز نمی‌خواهیم که او مقدمات نماز و یا مبطلات آن را طوطی‌وار حفظ کند و برای ما بشمارد. حفظ مطالب، غیر از فهم عملی آن‌ها است.^۳

۱. کلینی، الکافی، ۱۳۶۳، ج ۵، ص ۴۹۴.

۲. شعاری نژاد، نقش فعالیت‌های فوق برنامه در تربیت نوجوانان، ۱۳۸۷، ص ۲۳.

۳. عزیزی، آثار و برکات نماز در دنیا و برزخ و قیامت، ۱۳۷۵، ص ۱۳۷.

والدین و مربیانی که اصرار دارند، حتی از روی جبر و اکراه، بدون توجه به حال و روحیه‌ی کودک، او را نمازخوان بارآورند، ناخودآگاه لامذهب‌های آینده و افرادی عقده‌ای را می‌پرورانند. چنین افرادی در نخستین فرصتی که به قدرت و استقلالی دست یابند ترک دین و عبادت خواهند گفت و ما شواهد و نمونه‌ها در این زمینه کم نداریم. طبیعی است که مسئولیت چنین وضعی بر عهده‌ی کسانی است که چنین زمینه‌ای را فراهم ساخته‌اند.^۱

۴. هدایت تدریجی جوان به نماز

هدایت و تربیت آدمی امری تدریجی است و مبتنی بر استعدادهای آدمی، زیرا استعدادهای انسان به تدریج بر مبنای توانایی‌هایش شکوفا می‌شود؛ و مرتبه پذیرش دین و نیز دینداری در مراتب مختلف هستند و اگر این حقیقت که آدمیان به شدت متفاوتند و در مراتب گوناگون قرار دارند، در هدایت و تربیت ملاحظه نشود و انتظارات دینی متناسب با استعداد و توانایی مردمان نباشد و تدرج در سلوک دینی صورت نپذیرد، دین و دیندار آسیب می‌بیند.^۲ پس نمی‌توان انتظار داشت که در یک شب یا یک ساله، کودک به تحمل انجام نماز عادت کند؛ بلکه باید به تدریج آن را بیاموزد، به رموز آن پی برد و خود را به آن خو دهد. شاید بدین سبب است که معصومان علیهم‌السلام حدود هشت سال را برای این امر اختصاص داده و توصیه کرده‌اند که آموزش نماز، از سجده شروع شود و به تدریج به نماز کامل برسد. در این فرآیند، به موازات رشد کودک، آموزش نماز جلدی‌تر و کامل‌تر می‌شود؛ تا در سن ۹ و ۱۰ سالگی به اوج خود می‌رسد؛^۳ زیرا این سنین در روند شکل‌گیری شخصیت کودک بسیار مهم است و در این سنین - ۹ تا ۱۵ سالگی - اگر عادت به نماز ایجاد نشود، عادات دیگری جای آن را می‌گیرد و ایجاد عادت به نماز به مراتب مشکل‌تر خواهد شد.^۴

۱. جمعی از نویسندگان، نماز و خانواده، ۱۳۸۷، ص ۶۱.

۲. دلشاد تهرانی، رهنمایان دین: آسیب‌شناسی دین و دینداری در نهج البلاغه، ۱۳۹۷، ص ۱۷۵.

۳. رسولی محلاتی، سخنی درباره نماز، ۱۳۸۶، ص ۱۱۷.

۴. مطهری، اسلام و تربیت، ۱۳۷۹: ج ۲، ص ۹۷.

نباید انتظار داشته باشیم که فرزند، در یک شب، اهل عبادت و نماز شود. برنامه واداشتن و عادت دادن او به نماز باید بر اصل تدریج مبتنی باشد. جوان نباید یکباره بار سنگینی از وظایف دینی را بر دوش خود احساس کند و خود را به انجام دادن آن موظف بداند. حتی در مسأله وضو که مقدمه‌ای واجب برای نماز است.

حضرت رسول ﷺ دوره‌های تربیتی را به سه دوره: سیادت، اطاعت و وزارت تقسیم می‌کند و برای هر کدام با توجه به نیازهای آن دوره دستور عمل‌های خاص بیان می‌کند.

«الْوَلَدُ سَيِّدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ. فَإِنْ رَضِيَ خَلِيقَهُ

لِاحْدَى وَ عَشْرِينَ وَ إِلَّا فَاضْرِبْ عَلَى جَنْبِهِ فَقَدْ أَعْذَرْتَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى»^۱

«فرزند، هفت سال مولی، هفت سال بنده و هفت سال وزیر

است. پس اگر در سال بیست و یکم روحیات او مورد رضایت تو بود،

شکر خدای نما و الا واکذار، که در پیشگاه خدا معذوری.»

عدم توجه به اصل تدریج، مربیان را با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌گرداند؛ زیرا اگر کودک به یکباره بدون آمادگی تدریجی، در همان روز مقرر که مکلف می‌گردد، با انبوهی از تکالیف روبه‌رو شود و خود را ملزم به رعایت همه آنها بداند، قطعاً شانه خالی می‌کند و از عهده این همه وظیفه و مهم برنمی‌آید. اگر هم بپذیرد، تکلیف (که یک شرافت ارزشمند می‌باشد) برای او خاطره‌ای شیرین و به یادماندنی نخواهد بود. مثل اینکه شخصی را بدون هیچ آمادگی به درون حوض آب سرد پرتاب و دچار شوک کنیم، در حالیکه اگر آرام بدن خود را داخل آب می‌کرد، برای او هیچ مشکلی پیش نمی‌آمد.

کودکی که هیچ انسی با نماز نداشته، یک دفعه مکلف می‌شود که شبانه روز هفده رکعت نماز بخواند و یا دختر خانمی که هیچ گونه پابندی، گرچه اندک به پوشش نداشته، الآن مجبور می‌گردد حجب را به‌طور کامل رعایت کند نماید! طبیعی است که دچار وحشت می‌شود.

۱. مجلسی، بحار الانوار، ۱۳۸۶، ج ۱۰۱، ص ۹۵، ح ۴۲.

در بیان اهمیت اصل تدریج، ذکر روایتی از حضرت مناسب است. ایشان می‌فرمایند: والدین وظیفه دارند برای تربیت دینی فرزند، در سه سالگی کلمه توحید «لا اله الا الله» را به طفل بیاموزند و در چهار سالگی «محمد رسول الله» را به او یاد بدهند و در پنج سالگی رویش را به قبله کنند و به او بگویند که سر به سجده گزارد. در شش سالگی کامل رکوع و سجده صحیح را به او بیاموزند و در هفت سالگی به طفل بگویند دست و صورت را بشوی و نماز بگزار!

برای ایجاد رغبت به نماز تنها با ارائه اطلاعات و محفوظات دینی به فرزندان نمی‌توان به مقصد رسید؛ بلکه در راستای آن پرورش احساس مذهبی نیز ضروری است. به‌طور کلی برای ایجاد شور و شوق و رغبت به نماز، نیاز به پرورش احساس مذهبی و برای مداومت و پایداری رفتار مذهبی نیاز به شناخت دین و اهمیت آن در زندگی است و حصول این دو در سایه رعایت یک‌سری اصول تربیتی ممکن است.^۱ هرگز نباید به اجبار و تحمیل و فشار، دانش‌آموزان را به انجام فریضه نماز وادار کنیم. برای ترغیب جوانب نماز باید، تدریجاً زمینه‌سازی شود.^۲

۱. شعاری نژاد، نقش فعالیت‌های فوق برنامه در تربیت نوجوانان، ۱۳۸۷: ۲۵.

۲. فرهادیان، عوامل آموزش و گرایش نوجوانان و جوانان به نماز، ۱۳۸۰، ص ۸.

نتیجه‌گیری

بهره‌گیری از روش آسان‌گیری در تربیت دینی و جذب فرزندان به نماز، در بسیاری از موارد می‌تواند اثرگذارترین راه باشد. این روش نه تنها دین‌زدگی ایجاد نمی‌کند بلکه فرد با رغبت و علاقه به اقامه نماز می‌پردازد. هیچ چیز بسان ملایمت، آسان‌گیری و نرمش، در تربیت آدمی و رشد صحیح عواطف انسانی مؤثر نیست؛ زیرا بدین وسیله است که عواطف آدمی تلطیف و تعدیل شود. از این‌رو بهترین راه تربیتی از سوی والدین برای ورود به قلب فرزند و تربیت نمازی آنها است که جز براساس روش آسان‌گیری فراهم نخواهد شد. بسیاری از جوانانی که به تکلیف رسیده‌اند خود علاقه‌مندند که نماز بخوانند، ولی بعضی از والدین با اعمال فشار و سخت‌گیری سعی در وادار کردن جوان به خواندن نماز را دارند. والدین باید بیشتر بکوشند به‌طور غیرمستقیم با رفتار خویش، فرزندان خود را به نماز و یادگیری آن علاقه‌مند کنند، گاهی آنها به سادگی و آسانی حاضر به اصلاح رفتار خویش درباره نماز نیستند. از این‌رو، والدین باید با دلیل و استدلال قوی بتوانند از راه گفت‌وگو و بحث کردن به شکلی محرمانه، رفتار او را اصلاح کنند که همه این نوع رفتارها در راستای روش آسان‌گیری قرار دارد و آن را تقویت می‌کند.

فهرست منابع

قرآن

۱. آلوسی، شهاب‌الدین، تفسیر روح المعانی، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۳۴۵ق.
۲. جزایری، سید نعمت‌الله، منبع الحیاة وحجیه القول المجتهد من الاموات (نرم افزار جامع فقه، مرکز تحقیقات علوم اسلامی).
۳. جمعی از نویسندگان، نماز و خانواده، چ ۳، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۷.
۴. حر عاملی، محمد بن حسین، وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشرعیة، مصحح: عبدالرحیم ربانی، [بی‌جا]: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۷.
۵. دعوتی، میر ابوالفتح، نماز یعنی رهبری، تهران: ستاد اقامه نماز، ۱۳۸۴.
۶. دلشاد تهرانی، مصطفی، رهنمایان دین: آسیب‌شناسی دین و دینداری در نهج البلاغه، چ ۱، تهران: دریا، ۱۳۹۷.
۷. راشدی، حسن، نمازشناسی، تهران، [بی‌نا]، ۱۳۸۰.
۸. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تهران: مرتضویه، ۱۴۱۶ق.
۹. رسولی محلاتی، هاشم، سخنی درباره نماز، تهران: [بی‌نا]، ۱۳۹۶.
۱۰. سبحانی نیا، جواد، تعلیم و تربیت برتر، قم: زائر، ۱۳۹۴.
۱۱. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر، نقش فعالیت‌های فوق برنامه در تربیت نوجوانان، چ ۵، تهران، [بی‌نا]، ۱۳۸۷.
۱۲. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه: محمدتقی مصباح، قم، جامعه المدرسین فی الحوزة العلمیه فی قم المقدسه. [بی‌تا].
۱۳. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۸ق.

۱۴. عزیزی، عباس، آثار و برکات نماز در دنیا و برزخ و قیامت، چ ۱، قم: صلوه، ۱۳۷۵.
۱۵. عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۳.
۱۶. فرهادیان، رضا، عوامل آموزش و گرایش نوجوانان و جوانان به نماز، چ ۲، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۰.
۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۶۳.
۱۸. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، چ ۴، تهران: اسلامیه، ۱۳۸۶.
۱۹. مراغی، احمد مصطفی، تفسیر مراغی، بیروت: دارالفکر، (بی تا).
۲۰. مطهری، مرتضی، اسلام و تربیت، چ ۱، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۹.
۲۱. وحدت پناه، علیرضا، نماز و جامعه شناسی، چ ۱، قم: ستاد اقامه نماز، ۱۳۷۹.
۲۲. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، ترجمه: محمد ابراهیم آیتی، تهران: علمی و فرهنگی، ۱۳۷۱.